

jest to jen planá pohra větru s prázdnou plevou. To, v čem shodli se všichni tito geniové, poslední obsah jejich tvorby a smysl jejich poselství, že totiž mravní a ideové oprávnění k existenci má jen *národ spravedlivý*, to jest *bratrský k sobě*, v němž není utiskovatelů ani utištěných, v němž každému *přáno jest jeho vnitřní pravdy*, jest zcela cizí farizejskému plemeni ještěřícímu, které vylézá ze svých úkrytů a děr nyní po válce nezměněno, neporušeno, neobroženo strašnými ději posledních tří let. —

Nejsem k p. Borovému v nijakém poměru závislosti — nejím jeho chleba a nezpívám jeho písně; můj vztah k němu jest vztah volného muže k volnému muži. Vydá-li věc neuměleckou nebo umělecky pochybenou, odsoudím ji první ve Kmeni, jak jsem již dokázal a dokáži doufám ještě. Ale tato nezávislost opravňuje mne i k tomu, abych zastal se toho, co podniká nebo podnikl umělecky hodnotného a významného. A tak jest po mém přesvědčení v první řadě jeho Zlatokvět sbírka, na niž mohl by býti hrdý národ i mnohem větší, než je národ český. Edice děl vnitřní básnickou hodnotou významných a přitom vnějškovou formou knižní, tiskem, výpravou, vazbou, jedinečně celistvých ve svém písničném, vyřbíbeném vkusu. Pan Borový, mladý, nezakotvený nakladatel, cítil povinnost opatřiti si něco, bez čeho obcházejí se, ke své hanbě a ke škodě výtvarné kultury české, i staré milionové české závody nakladatelské: toto něco jest v tomto případě člověk, živý člověk, a sluje odborným výrazem *grafik*. Jest to *uýtvarný umělec*, který stará se o vnějškový ráz knihy od první stránky do poslední, kreslí frontispice s předádkou, jako bdi v tiskárně nad sazbou i tiskem, volí papír i typ, upozorňuje na řemeslné nedokonalosti nebo poklesky a neopouští knihy dříve, pokud neprestoupila prahu dílny knihařské. Zásluhou p. Borového, který bude mnoho vážit před budoucností, jest, že hledal a našel si hned od počátku takového grafika, *opravdového umělce*, a našel si, nemýlím-li se, ihned takové grafiky tři, a vesměs umělce opravdové: Brunnera, Kratochvíla a Kyselu. Jejich dílo charakterisovat nebo posoudit není zde mým úkolem — to bude náležeti jednou výtvarné historii; mně náleží zde jen upozorniti spravedlivou a slušnou přítomnost na to, že tato dobrá tradice Borového, aby totiž kniha básnická byla objektem i výtvarně hodnotným, začíná býti v poslední době více méně šťastně nebo nešťastně *napodobována*. A jednou z takových napodobenin jsou i Hovory básníků, jako jest napodobeninou edice Jitřní lov Jana Vrby u Vilímka. Nebo vidali jste snad před Borovým, aby některý nakladatel — rozuměj nakladatel z profese, ne nakladatel soukromník — vydával *takto* verše mladého českého veršovce? Budiž přáno všemu tomuto podnikání z daru, úměrného k jeho umělecké opravdovosti a jadrnosti; ale ubíjeti *iniciátora a původce hnutí* a vytrubovati reklamními fanfárami napodobitele, jak činí v Zlaté Praze p. Pallas, — jest tu snad „navazovati na velkou tradici Nerudovu“? Anebo skromněji: jest to jen prostě slušné a spravedlivé?

Sociální stránka literatury (I)

S tímto názvem uveřejňuje *Viktor Dyk* pozoruhodný feuilleton v poslední České demokracii. Vrhá se tu příšerné světlo do hospodářských poměrů moderního českého spisovatele, kolem nichž chodí česká veřejnost s očima úmyslně zamhouřenýma. Viktor Dyk praví ve svém článku:

„Uvažujme trochu o sociální stránce literatury, o jejím hodnocení hmotném u nás.

Znalce hospodářských poměrů překvapí podivuhodný zjev: v půlstoletí, jež značí ohromný hospodářský převrat, nezměnilo se nic na řádkovém honoráři spisovatele. Honorář, který se platil před půlstoletím, je běžný ještě dnes. To znamená, že honorář za půlstoletí strašně klesl: stejný peníz neznámá stejnou hodnotu. V rozpočtu časopisů honorář spisovatelů hraje úlohu naprosto podružnou.

Přejdeme k honoráři archovému. Kniha není na tom lépe než báseň, povídka, článek. Honorář knižní řídí se přirozeně počtem výtisků vydaných, event. počtem vydání. Je to jediný pevný základ úvah, poněvadž těžko jinak kontrolovati smlouvy autorské. Nepopíratelnou skutečností je, že průměrně kniha mnohem řídkěji a později dočkává se nového vydání u nás nežli u jiných národů. Uvedu doklad z vlastní své literární činnosti, poněvadž tam mohu být nejpřísnější. Prvé mé knížky, vyšlé v Moderní revue, vydány v omezeném počtu výtisků a nemohou se bráti za měřítko; počnu knihou Hučí jez, jež vyšla před čtrnácti lety u Hejdy a Tučka, může tedy znamenati případ poučejší. Kniha vydána roku 1903 v běžném nákladě. Po čtrnácti letech není rozebrána.

Hučí jez je knihou próz. Tvrdívá se, že prózy jsou v praxi nakladatelské artikl méně ceněny než román. Nuže, všimněme si románů Konec Hackenschmidův a Prosinec. Vyšly roku 1904 a 1906. Oba vzbudily značnou pozornost, hluk, polemiky. Bylo to, co možno zvat s hlediska nakladatelského slušným úspěchem. Roku 1917 není rozebrán ani Konec Hackenschmidův ani Prosinec. Roku 1905 vydal jsem knihu Satiry a sarkasmy. V patnácti stech exemplářích byla kniha tištěna, v nákladu menším než knihy předem uvedené. Roku 1917 není mi známo, že by byla kniha vyprodána. Chcete-li vypočítat honorář autorův, znásobte počet archů třiceti, čtyřiceti nebo šedesáti korunami.

Mohl bych tak pokračovati.

Uvádím-li sebe, mám pro to dvojí důvod: předem že zde mohu přísněji posuzovati fakta, vím, jaký v smlouvě nakladatelské ustanoven počet výtisků; dalsí však důvod je, že zrovna osud mých knih je asi průměrným osudem. Nepochybně byli autoři a knihy, kteří a které měli na trhu knihkupeckém úspěch větší; nepochybně jsou však také autoři, kteří šli na odbyt mnohem hůře. Znamená to tudíž, že *autor* hodně v Čechách známý po činnosti více než dvacetileté nemůže očekávat, že by průměrný náklad dvou tří tisíc výtisků v době pěti deseti let se rozebral. Česká literatura nestojí v směru tomto pouze na úrovni národů větších, což je přirozené, ale nemůže se měřiti ani s národy menšími, jako je na příklad dánský.

Všimněme si otázky divadelní. Může divadlo nahradit, čeho literatura dáti nemůže? Uvažujme. Vezměme za základ úvahy kus provozovaný na prvé naší scéně, na Národním divadle.

Základ honoráře je pevný: za celovečerní kus 400 K za premiéru, 200 K za reprisu. Pro další reprisy procenta. Kus normálně obehnaný vynesé autorovi okrouhle 1000 K. Kus, který vynesé 2000 K, znamená už neobyčejný, zvláštní úspěch. Přihodí se však také, že kus celovečerní vynesé 650 K, jako se přihodilo Poslovi; přihodí se dále, že divadlo odmítne kus.

Stane-li se tak, jako se přihodilo mému Zmoudření dona Quijota, může navázati styky s divadlem Vinohradským. Toto nesubvencované divadlo ovšem nemůže býti nebezpečnou konkurencí Národnímu divadlu po stránce honorářové. Zmoudření dona Quijota dočkalo se na divadle Vinohradském značného počtu reprisy, a ho-

norář nepřekročil 700 K. Veliký Mág, který hrán méně často, vynesl přibližně 400 K.

Uvažme, kolik takových kusů autor napíše; uvažme, čeho všeho vznik dobré nebo jen průměrné divadelní práce žádá; dojdeme tu k výsledku, že psátí kus znamená ztrátu času a ztrátu energie kusu věnované. Zisk finanční nestojí v nijakém poměru k námaze a k době pracovní. Počítejme, že stráví kus jenom půl roku práce, což platí o Velikém Mágovi. Za sto osmdesát dní plat čtyř set korun. Znamená to 2 K 22 h denně. Uznáme, že není bez oprávněnosti trpký výrok autora českého: „Nejsem dost bohat, abych mohl psátí česká dramata.“ Lze-li namítnouti, že honorář zmíněný je mimořádně nízký, lze naproti tomu uvést skutečnost, že leckterý kus vůbec na scénu se nedostane, buď pro skutečné, buď pro domnělé závady, z nichž není poslední obtíž s censurou. Zakrátko bude tomu deset let, co jsem napsal Figara. Hrán dosud nebyl a nevím, dočká-li se kdy toho.

Tím vším chci říci, že český spisovatel pracuje za mnohem horších podmínek hmotných než autoři jiných národů. Poměr veřejnosti k němu je velmi prostíneký; žádá se po něm téměř všechno, nedává se mu téměř nic. Závady jsou tu pouze hmotné; obmezenost našich poměrů znamená, že autor, který z těch či oněch důvodů nepohodl se s několika rozhodujícími lidmi českého divadla, je vůbec hotov. Může si psátí, chce-li! Jako by nebyl. Řada autorů byla v nejproduktivnějších letech znechucena a přímo vyštívána z divadla. Nahradí kdy někdo škodu z toho vzešlou? A jsme tak bohatí, abychom mohli tak lehkomyšlně plýtvati duchovním kapitálem národa?

Postaviti nejlepšího člověka na místo, kde by nejlépe mohl působit, tof by byla nejzdravější a nejmoudřejší zásada. Toho dalecí, nutíme opravdový talent, aby se vyčerpával v práci, jež není prací jeho životní, aby působil tam, kde nejlépe působiti nemůže, poněvadž není to prostě jeho pole, jeho poslání, jeho úkol. Není truchlivější grotesky nežli viděti dejme tomu Jaroslava Vrchlického, nuceného pro pár grošů překládati autory, kteří daleko nemohou s ním se významem a hodnotou měřiti. Myslíte, že případ Vrchlického je ojedinělý? Klamete se. Nechci srovnávati svůj význam s významem velikého mrtvého; také já však přeložil asi deset divadelních kusů, z nichž, dle mého upřímného mínění, zrovna polovička byla horší než to, co bych byl dovedl napsat sám, kdyby bylo trochu času, trochu klidu, trochu radosti. Tází se: hospodaří zdravě a dobře národ, který takto hospodaří?

Mnoho se vytýká literatuře české a jistě se nebudu brániti proti vytýkám správným. Přehlíží se však, že mnohé z jejích vad přímo jsou zaviněny neblahými okolnostmi. Je třeba sil gigantických, aby po desetiletí přijímal se rmut, zlomyšlnost, rány a dávaly se dary harmonické i krásné. Je třeba sil gigantických, aby český spisovatel dostihl jiné národy, které dříve vyšly a šly mnohem lehčeji. Je třeba sil gigantických, aby při tom všem pramen tvoření nebyl otráven nijakým jedem. Chceme-li souditi spravedlivě, uvažme na okamžik, za jakých podmínek, s jakými překážkami je pracovati a tvořiti českému autoru. Roste-li přese vše, poroste-li přese vše literatura naše, je to něco, co může buditi naši radost a naši hrdost. Je-li tomu však tak, položíme si ještě otázku: je opravdu nutno, aby nakladatel český komplikoval poměry dost obtížně tím, že hází na knihkupecký trh kdekerý cizojazyčný brak poslední hodiny? Je opravdu nutno, aby vznikaly celé knihovny takového chatrného literárního zboží? Je literární potřebou, aby se vydávaly sebrané spisy kdekoho, když by stačil správný výběr?

Zbytečnost ubíjí časem u nás věci nutné. Bude nutno důkladněji promluvit o této kapitole.“

Potud Viktor Dyk. Slova jeho zasluhují povšimnutí ne pouze chvilkového; měla by se státi východiskem soustavné a promyšlené práce za zvýšením hospodářské ceny českého původního díla literárního. Stálo by za to, rozebrati jednou podrobně, jak všechno a všichni spikají se přímo nebo nepřímo proti českému autorovi, aby přivodili jeho hospodářské znehodnocení: cizí sensační autor jako tiskárna, divadlo jako nakladatel, denní tisk jako diletant. Poškozuje jej překladatel cizího sensačního díla, jenž pracuje pravidlem špatně za nízký honorář, kterému práce ta bývá nejednou hračkou prázdných hodin a jemuž honorář bývá nejednou vedlejším výdělkem vedle platu kancelářského nebo jinakého služného; poškozuje jej nakladatel, který vydává hromadně takové překlady bídně honorované, i nesvědomitý tisk, který je doporučuje obecnstvu; poškozuje jej diletant, který nabízí svou práci zdarma, jen aby byl tištěn, a poškozuje jej *veřejná knihovna*, která zapůjčí jeden exemplář jeho knihy do roka patnácti čtenářům, z nichž alespoň osm deset jest tak zámožných, že má povinnost, samozřejmě u kulturního národa, míti domácí knihovničku knih vlastních. Poškozuje jej divadlo zemské, protože je dotováno, a poškozuje jej předměstská scéna obecní, protože *není* dotována... iustus titulus nalezne se, jde-li o hospodářský útisk autorův, vždycky, a po případě natře se hodně ideálně. Máme v Čechách tuším více než jinde dobrodinců, kteří tě neokrádají prostě s cynickou uhatou, nýbrž dekorativně... ve jméno nebo za asistence nějakého vznešeného učelu.

České spisovatelstvo podniklo posud jediný pokus o svou hospodářskou emancipaci; žel, že ztroskotal se jeho vinou. Minim družstevní podnik Máje. Jeho hospodářská organizace nebyla špatná ani nepromyšlená, ale neštěstím Máje bylo, že chtěl provozovat a provozoval literární politiku, a nadto politiku špatnou, zpátečnickou, staromilsky klikářskou. Neopřel se o *opravdové mladé tvůrce* literární, nýbrž jednak o výdělkářské rutiny, jednak o spisovatele podprůměrné a literárně nehodnotné nebo bezvýznamné. A tak skončil, jak skončiti musil: fiaskem i hmotným.

Ale myšlenka hospodářské emancipace spisovatelské neměla by zapadnouti s ním v hrob. Povolanejší ruce měly by se jí chopiti *bez ka: děho literárního stráníctví* všechny opravdové dnešní spisovatele-umělce k boji za spravedlivější sociální postavení díla literárního. Zde jest pole, kde mohly by se sejíti živly jinak si cizí.

Poslední číslo Volných směrů

jest nadobytěj zajímavé a nábadné tím, že jest věnováno *kresbě*: několika českým kreslířům i theoretickým úvahám o podstatě umění kresebného. Číslo přináší ukázkou rytmické a tektonické kresby Alšovy, kresebný anatomicko-pathologický preparát Myslbekův, dvojí ukázkou měkké, rozkošnické kresby Švabinského i ušlechtilé ryzi, půl hellenské, půl romantické kresby Preislerovy, dále po dvou kresbách ryze malířsky citěných a pojatých od Slavička a Vincence Beneše, posléze ukázkou mělké a jaksi povrchně klouzavé kresby Böttlingrovy a animalistickou studii Hofbauerovu. Theoreticky obírají se velmi poučné pojmem, povahou i cenou kresebného umění malíř V. Beneš a výtvarnický historik A. Matějček; avšak nevyčerpá-